

CHARAKTERISTIKA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Praha je hlavním městem České republiky. Z toho vyplývá i její úloha přirozeného centra politiky, mezinárodních vztahů, vzdělávání, kultury a ekonomiky. V rámci EU se hlavní město Praha řadí mezi vyspělé regiony. Od roku 1992 je její historické centrum zapsáno na seznamu kulturního dědictví UNESCO. Všechny tyto aspekty se odrážejí ve specifickém charakteru a postavení Prahy mezi ostatními regiony naší republiky.

Podle zákona ČNR o hlavním městě je Praha **statutárním městem**. Je spravována orgány hlavního města - Zastupitelstvem hl. m. Prahy, Radou a Magistrátem hl. m. Prahy. Pro výkon státní správy je Praha od roku 2001 členěna na 22 správních obvodů, z hlediska samosprávného ji tvoří 57 autonomních městských částí s vlastními volenými orgány. Tyto městské části nejsou ovšem zcela homogenní. Jsou zde městské části s vyhraněným charakterem městského centra, nebo naopak městské části příměstského charakteru. Liší se stupněm urbanizace, hustotou zalidnění, kvalitou technické infrastruktury i sociálně ekonomickými podmínkami života obyvatel. I co do počtu obyvatel jsou mezi těmito částmi velmi významné rozdíly. Zatímco čtyři městské části počtem obyvatel překračují 100 tisíc (Praha 4, Praha 10, Praha 8 a Praha 6), deset nedosahuje ani 2 tisíc obyvatel a z toho dvě městské části mají méně než 500 obyvatel (Praha-Nedvězí a Praha-Královice). Hl. m. Praha je největším městem České republiky. Rozkládá se na ploše 496 km², což je pouze 0,6 % území republiky, ale **počtem obyvatel 1 280 508 k 31. 12. 2016** představuje více než 12 % obyvatel státu. Praha jako město tedy výrazně dominuje struktuře osídlení v České republice, když druhé největší město Brno představuje třetinu její populační velikosti. Od roku 2010 však Praha přišla o své postavení nejlidnatějšího kraje a předstihl ji v tomto směru Středočeský kraj. Ke konci roku 2016 zde žilo o 58,5 tis. obyvatel více než v Praze.

Současná rozloha města je výsledkem přirozeného historického vývoje a dlouhodobého územního růstu. Za počátek lze považovat 2. polovinu 9. století, kdy byl založen Pražský hrad a pod jeho ochranou se začala rozvíjet samostatná podhradní osídlení. Z nich se pak postupně vyvinula samostatná města pražská: Staré Město, Malá Strana, Nové Město a Hradčany. Rozhodujícími okamžiky dalšího vývoje do dnešní podoby byl rok 1784, tedy doba vlády Josefa II., kdy byla čtyři samostatná města pražská spojena v město Prahu. Dále pak rok 1850, 1883, 1884 a 1901, v nichž byla postupně k Praze připojena další čtyři města (Josefov, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a Libeň). **Zákonem ze dne 6. 2. 1920** byla vytvořena Velká Praha, když bylo k Praze připojeno 39 okolních obcí. **K dalšímu územnímu růstu pak došlo postupně v letech 1960, 1968** (připojeno 21 obcí Středočeského kraje), **1970 a konečně 1974**, kdy bylo k Praze připojeno dalších 30 obcí Středočeského kraje. Od tohoto roku nedošlo v Praze k žádným dalším územním změnám.

Počet obyvatel Prahy rostl již od poloviny 17. století prakticky až do roku 1992, kdy kulminoval. Sledujeme-li průběžně výsledky periodických cenzů, počet obyvatel se v přepočtu na současné území od prvního sčítání lidu (1869) do roku, kdy bylo spočteno nejvíce Pražanů (1991), zvýšil 4,5 krát. Během období 1991 až 2001 počet obyvatel poklesl, k čemuž došlo poprvé za celou historickou řadu výsledků cenzů. Od roku 2002 se počet obyvatel Prahy opět každoročně mírně zvyšoval až do roku 2010. Ke konci roku 2011 byl zaznamenán pokles o více než 15,5 tisíc obyvatel, což bylo do jisté míry ovlivněno zahrnutím výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2011 do výsledného počtu obyvatel. Koncem roku 2012 došlo ke zvýšení počtu obyvatel o více jak 5 tisíc, ale konečný stav nedosáhl hodnoty roku 2010. Rok 2013 byl opět rokem poklesu počtu obyvatel. Do roku 2006 získávala Praha přírůstky obyvatel především z migrace, a to zejména přírůstky osob v produktivním věku, kteří se stěhují do Prahy především z důvodu uplatnění na trhu práce a převažují mezi nimi cizí státní příslušníci. **V roce 2006 byl poprvé po 26 letech zaznamenán také přírůstek přirozeným pohybem (počet narozených byl vyšší než počet zemřelých).** To je dáno hlavně vyšším počtem narozených dětí ženám silných ročníků sedmdesátých let. V roce 2010 byla hodnota přirozeného přírůstku 2 526 osob a byla tak nejvyšší od roku 1975. V následujících letech byly přirozené přírůstky nižší, než v roce 2010, avšak nadále poměrně vysoké. V roce 2016 byl přirozený přírůstek 2 788 osob a v přepočtu na počet obyvatel byl mezi kraji nejvyšší. Zároveň také překonal hodnotu přirozeného přírůstku z roku 1975. Pro populační situaci v Praze v posledních letech je charakteristické snižování zastoupení osob ve věku 15-64 let na úkor skupin dětí do 15 let a osob 65letých a starších. Věková struktura obyvatel Prahy se přibližuje věkovému složení celé republiky. Průměrný věk obyvatel Prahy v posledních třech letech stagnuje na hodnotě 42 let. V roce 2016 připadalo v Praze na 100 dětí ve věku 0-14 let 122 osob 65letých a starších (index stárí). Na 100 obyvatel Prahy ve věku 15-64 let připadalo 51 osob ve věku 0-14 a 65letých a starších (index ekonomického zatížení). Na věkovou strukturu populace má větší vliv především migrace (stěhování rodin s dětmi do zázemí metropole a naopak příchod lidí v mladším produktivním věku). Vliv pozitivního vývoje přirozené měny v posledních několika letech je mnohem méně výrazný. **Pro migrační situaci v Praze, zejména v posledním desetiletí, je charakteristický vysoký migrační obrát, který je dán především značnou mobilitou cizích státních příslušníků stěhujících se za prací.** Nejvyšší migrační

přírůstek měla Praha v roce 2007, kdy na tisíc obyvatel připadlo 19,2 osob získaných migrací. Od roku 2007 se migrační přírůstek postupně snižoval. V roce 2013 došlo po dlouhé době k úbytku osob migrací, a to o -4,3 osob na 1 000 obyvatel středního stavu. V následujících letech v Praze opět migrací počet obyvatel rostl, v roce 2016 činil přírůstek stěhováním 10 271 osob. Jednoznačně kladným rysem demografického vývoje posledních desetiletí je **prodlužování naděje dožití**. Obyvatelé Prahy se dožívají nejvyššího věku ze všech krajů ČR. V roce 2016 dosáhla naděje dožití při narození u žen 82,7 let a u mužů 78,0 let. Vysoké hodnoty naděje dožití v Praze bývají přičítány lepší dostupnosti lékařské péče, ale i některým příznivějším tendencím ve způsobu života, a to navzdory zhoršeným parametrům životního prostředí.

Z hlediska ekonomiky má hl. m. Praha zcela výsadní postavení v rámci ČR. Je hospodářským centrem státu i střediskem pro zprostředkování vlivů nadnárodních hospodářských vztahů na celém území státu. Kromě všech hlavních orgánů státní správy zde sídlí většina finančních institucí a zahraničních firem. To vše má podstatný vliv na ekonomiku Prahy, jejíž ekonomický výkon vytváří stabilně kolem čtvrtiny celostátního hrubého domácího produktu (HDP). Tento podíl byl od roku 2007 až do roku 2010 více než 25 %. V roce 2011 však klesl pod 25 % a drží se zde i na dále. V roce 2015 činil jeho podíl 24,4 %. Ekonomika regionu vyjádřená v HDP v běžných cenách v roce 2015 meziročně vzrostla. V roce 2015 byl zaznamenán meziroční růst o 6,6 %, tj. meziročně o 68,7 miliard Kč. Hodnota ukazatele tak byla za poslední roky nejvyšší a již po druhé v řadě přesáhla hodnotu roku 2008. Obdobně se vyvíjel HDP v republikovém průměru. HDP v přepočtu na 1 obyvatele v Praze trvale vysoko překračuje hodnotu v ČR (v roce 2015 to bylo 204,0 % ve srovnání s celorepublikovou hodnotou). **Vyšší úroveň tvorby HDP je pro metropole typická.** Je to ovlivněno celou řadou faktorů. **V Praze pracuje velká část mimopražských obyvatel, kteří zde vytváří přidanou hodnotu, dále je to lokalizací a registrací sídel ekonomických subjektů ve městě, lokalizací zahraničních poboček nadnárodních firem, koncentrací centrálních orgánů veřejného i privátního sektoru.** Podle ukazatele čistého disponibilního důchodu domácností (ČDDD), tedy hodnoty, kterou má domácnost k dispozici pro úspory nebo spotřebu, však Praha převyšuje republikový průměr mnohem méně (129,1 % průměru ČDDD na obyvatele ČR v roce 2015).

S výkonností ekonomiky bezprostředně souvisí i situace na trhu práce. **Praha je největším regionálním trhem práce v České republice.** Charakteristickými rysy dosavadního vývoje jsou na jedné straně vysoká lokalizační atraktivita pražského trhu práce, na druhé straně schopnost Prahy pokrýt zvýšenou poptávku. To je dáno jak značnou profesní mobilitou vnitřních zdrojů, tak doposud rychle rostoucími zdroji mimopražských i zahraničních pracovníků. Pražský trh práce díky nabízené širší profesí stačil absorbovat téměř všechnu pracovní sílu uvolňovanou v procesu transformace i nově přicházející. Praha působí také na zbytek České republiky a zejména na Středočeský kraj, jehož část je k ní integrována intenzivní dojížděnkou za prací a Praha zároveň snižuje jeho nezaměstnanost. Pracovní místa na území hlavního města jsou příležitostmi i pro obyvatele širokého okolí a v podstatě pro obyvatele celé ČR. Podle výsledků SLDB 2011 počet obsazených pracovních míst v Praze představoval 16 % všech pracovních míst v ČR. Počet pracovních míst k 26. 3. 2011 byl necelých 701 tisíc a zaměstnaných obyvatel Prahy bylo o 118 tisíc méně. Význam dojíždění za prací je pro Prahu mimořádný. Pražská pracovní síla má ve srovnání s ostatními regiony výrazně vyšší kvalifikaci. Více než 40 % zaměstnaných jsou osoby s vysokoškolským vzděláním a jejich počet má v posledních letech pravidelný vzestupný trend. Také průměrné mzdy v Praze dosahují výrazně vyšších hodnot než v ostatních regionech. V roce 2016 byla v Praze průměrná hrubá mzda (na přepočtené osoby) 35 187 Kč oproti 27 589 Kč v celorepublikovém průměru. Dalším charakteristickým rysem pražského trhu práce je i podprůměrný podíl nezaměstnaných. **Praha si dlouhodobě drží nejnižší úroveň nezaměstnanosti v rámci ČR.** Minimální hodnota byla jak v Praze, tak v ČR zaznamenána v roce 2008. Po té došlo vlivem hospodářské recese k vzestupu. V roce 2015 došlo k významnému poklesu počtu nezaměstnaných a podíl nezaměstnaných (roční průměr) dosáhl v Praze 4,64 %, v ČR 6,57 %. V roce 2016 se celkový počet uchazečů o zaměstnání podle statistik úřadů práce oproti roku 2015 snížil o 18,9 % na 30 179 uchazečů. Počet volných pracovních míst evidovaných na úřadech práce se meziročně zvýšil o 40,2 % na 21 054 volných pracovních míst.

V celé ČR a také v hlavním městě se základní ekonomická strukturální přestavba po roce 1989 promítla do **změn v odvětvové struktuře ekonomiky**. Charakteristickým rysem vývoje pražské ekonomické základny po roce 1989 bylo posílení obslužné sféry a pokles podílu výrobních odvětví. **Terciární odvětví (služby) představují v Praze již od roku 2000 více než 80 % přidané hodnoty.** Také míra zaměstnanosti v této sféře v Praze výrazně překračuje údaje ze všech regionů ČR. V roce 2001 pracovalo ve službách v Praze 77,7 % všech zaměstnaných, v roce 2016 to bylo již 82,4 %. Podíl výrobních odvětví na tvorbě přidané hodnoty i zaměstnanosti je v Praze výrazně nižší, než je celorepublikový průměr.

Ve stavebnictví se v posledních letech projevila krize. Další oživení představoval až rok 2015, kdy Praha zůstala na vedoucí pozici co do objemu základní stavební výroby, která v roce 2015 představovala 39,5 % z hodnoty za celou ČR. V roce 2016 bylo v Praze dokončeno o 16,9 % více bytů oproti roku 2015, naopak počet zahájených bytů poklesl téměř o 50 %. Tuto skutečnost ale pravděpodobně více pocítíme až v následujících letech. O 1,2 % se v roce 2016 také snížil počet vydaných stavebních povolení a ohlášení a snížila se i orientační hodnota stavebních povolení o 25,2 %. Trh s byty v Praze zaznamenával v posledních letech určitý posun a na tuto skutečnost reagovala i bytová výstavba, která se v posledních letech z Prahy spíše přelévá do jejího okolí ve Středočeském kraji, kam se obyvatelé Prahy nejčastěji stěhují.

Významnou oblastí ekonomiky hlavního města je cestovní ruch. V roce 2016 se v hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo více jak 7,1 milionů hostů, což je více než v roce 2015. Meziroční nárůst činil 7,9 %. **Naprostou většinu návštěvníků Prahy, kteří se ubytovali v některém z hromadných ubytovacích zařízení, tvoří trvale turisté ze zahraničí, kteří zde představují více než 85 % všech ubytovaných návštěvníků.** V roce 2016 bylo domácích návštěvníků 14,3 % ze všech hostů pražských ubytovacích zařízení. Praha je také nejčastějším cílem tuzemských služebních cest. Mezi zahraničními hosty převládají tradičně Němci a jejich počty trvale rostou. Zatímco v roce 2014 byli druhou nejpočetnější skupinou hosté z Ruska, v roce 2015 se ocitli spolu s hosty z Itálie až na čtvrtém místě. Druhou a třetí nejpočetnější skupinou byli hosté z USA a Velké Británie. Návštěvníci Prahy nejsou jen turisté, ale v posledních letech se Praha stává i významným kongresovým centrem. V roce 2016 se počet hromadných ubytovacích zařízení na území Prahy oproti roku 2015 snížil o 0,2 %, jejich počet dosáhl hodnoty 795. Počet lůžek v těchto zařízeních meziročně vzrostl o 0,9 % na 91 887. Více než polovina lůžek v pražských ubytovacích zařízeních je využívána v hotelech nejvyšších kategorií.

Praha je celostátním centrem školství. Již od středního vzdělávacího stupně je zde zvýšená koncentrace škol. V Praze je největší počet gymnázií i středních odborných škol ze všech krajů. Pražské střední školy představovaly ve školním roce 2016/17 14,2 % ze všech těchto škol v ČR, bylo to 185 středních škol (bez konzervatoří, se školami MV a MO). Studovalo na nich 58,3 tis. žáků v denním studiu. Zcela mimořádné je postavení Prahy ve vysokém školství. Pražských vysokých škol bylo 31, studovalo zde přes 118 tisíc studentů všech typů studia, což je 38,0 % všech vysokoškolských studentů v ČR. Pozvolna roste i zastoupení cizinců mezi studenty VŠ, ve školním roce 2016/17 to bylo již 17,7 % všech studentů pražských vysokých škol. V posledních letech se v oblasti školství odráží dosavadní demografický vývoj jak v počtech žáků všech typů škol, tak i v posunech počtů těchto školských zařízení. Pražská školská zařízení, zejména vysoké školy, slouží nejen obyvatelům Prahy, ale i lidem ze širokého okolí hlavního města a velmi často i z regionů celé ČR.

Také zdravotnická zařízení jsou na území hlavního města koncentrována. Jde hlavně o specializovaná často i výzkumná pracoviště, která ovšem slouží pacientům z celé republiky. Je zde zaměstnána pětina všech lékařů, kteří pracují v celé ČR, a tento podíl je již několik let stabilní. Počet lékařů v Praze mírně narůstá, prakticky ve stejném tempu jako v ČR celkem. Také počet nemocnic je zde nejvyšší ze všech krajů, v roce 2016 bylo v hlavním městě 27 nemocnic. Tyto nemocnice mají i vysoké počty lůžek, které meziročně zůstaly na stejné úrovni. **Relativní ukazatele ze zdravotnictví v přepočtu na 1 000 obyvatel jsou v Praze trvale nejvyšší ze všech krajů** a výrazně převyšují celorepublikový průměr. Veškerá pražská zdravotnická zařízení slouží spádově i pro okolí Prahy a některá specializovaná pracoviště mají celorepublikovou působnost.

V návaznosti na význam, polohu a postavení Prahy byla historicky vytvořena široká škála **dopravních vazeb.** Nejbližší jsou oboustranné regionální vazby na Středočeský kraj. Postavení Prahy jako hlavního města ČR podmiňuje také významnou dojízdku obyvatel z celé republiky. Je to jak dojízdka za prací či do škol, tak i za nákupy, za kulturou, ale i do zdravotnických zařízení a podobně. Naopak občané Prahy neomezují své vyjízdky za rekreací na blízké okolí, ale je známo, že využívají k rekreaci území celého státu. Výrazně středová poloha a atraktivita nejen v rámci ČR, ale i Evropy předurčila Prahu k roli jak důležitého cíle cest, tak i místa křížení řady významných tranzitních tras.

Praha je centrálním bodem všech dálničních tras. Dne 17. prosince 2016 byl po dlouhé době zprovozněn i poslední úsek dálnice D8 spojující Prahu a Drážďany. Z plánované dálnice D3 směrem na České Budějovice a Rakousko je postavena pouze malá část. Plánované zprovoznění celé trasy je kolem roku 2025. Vysoká intenzita automobilové dopravy v centrálních částech města je důsledkem absence objízdých silničních tras kolem Prahy a zejména vnitřního města. Aby město nebylo zatěžováno tranzitní dopravou, vzniká tzv. Pražský okruh, který má za cíl odvést tranzitní dopravu mimo obydlená území města. Součástí objízdých tras je i tunelový komplex Blanka, který svým charakterem byl zařazen mezi 25 světových tunelů a byl zprovozněn v září 2015. Denně jím projede na 80 tis. řidičů. **Praha představuje i důležitý**

mezinárodní železniční uzel. Hlavní nádraží v Praze prošlo celkovou rekonstrukcí, která byla ukončena v roce 2011. Současné vybavení nádraží výrazně zlepšilo komfort cestování. Významnou změnou v železniční dopravě bylo začleňování železniční dopravy v Praze do Pražské integrované dopravy (PID) v roce 1992. V současné době je do PID integrováno celkem 406 linek hromadné dopravy, z toho 33 linek vlakových.

Letecká doprava osobní i nákladní je v Praze provozována zejména na letišti Praha-Ruzyně, které bylo v průběhu roku 2012 přejmenováno na Letiště Václava Havla Praha. V roce 2016 zde bylo odbaveno přes 13 milionů cestujících, což bylo o 8,7 % více než v roce 2015. Pokračoval trend z posledních let, kdy stoupal počet tzv. lokálních cestujících (cestujících pro které je Praha počáteční či cílovou destinací). V roce 2016 vzrostl meziročně počet těchto cestujících o 9,7 %. Mezinárodní Letiště Václava Havla Praha je jedním z největších vzdušných přístavů v celé střední a východní Evropě. Své služby zde nabízí 64 leteckých společností, které spojují Prahu na pravidelných linkách s více než 146 destinacemi po celém světě. Proto se v následujících letech plánuje výstavba nové letové dráhy. Pro pražské letiště je mj. velmi důležitý i rozvoj dálkové dopravy mimo Evropu, díky ní přibývá i cestujících, kteří českou metropoli využívají jako přestupní bod.

Praha má relativně dobře fungující **městskou hromadnou dopravu** s páteřním systémem metra v délce více než 65 km a sítí tramvajových tratí o délce téměř 143 km. Ročně se vozidly MHD přepraví více než 1 miliarda osob. V roce 2016 to bylo 1 186 milionů osob (včetně osob přepravených ve vnějších pásmech a bez smluvních dopravců), což bylo o 0,7 % cestujících více než v roce 2015. Největší podíl představují cestující v metru (38,9 % v roce 2016), pak následují tramvaje (31,1 %) a zhruba stejný podíl (30,1 %) představují i cestující v autobusech. Pro Prahu a její okolí je důležitý také systém PID. Ten je v současné době provozován do vzdálenosti až 35 km od hranic Prahy, čímž zahrnuje i významnou část Středočeského regionu.

Praha patří z hlediska kvality ovzduší, i přes výrazné zlepšení v 90. letech, k nejvíce postiženým regionům státu. Kvalita ovzduší v Praze je nejvíce ovlivněna dopravou a výrobou elektřiny a tepla. Největšími zdroji emisí jsou v Praze teplárna Malešice a cementárna Radotín. Co se týče kvality ovzduší měřené pomocí imisních limitů, tak limity jsou překračovány zejména u imisí oxidu siřičitého (SO₂), prašných částic (PM_x) a benzo(a)pyrenu.